

Openingstekst: Psalm 37: 1-11 Van David
Erger je niet aan slechte mensen,
wees niet jaloers op wie kwaad doen,
zij verdorren snel als gras,
zij verwelken als het jonge groen.
Vertrouw op de HEER en doe het goede,
bewoon het land en leef er veilig.
Zoek je geluk bij de HEER,
Hij zal geven wat je hart verlangt.
Leg je leven in de handen van de HEER,
vertrouw op Hem, Hij zal dit voor je doen:
het recht zal dagen als het morgenlicht,
de gerechtigheid stralen als de middagzon.
Blijf kalm en wacht op de HEER,
erger je niet aan wie slaagt in het leven,
aan wie met listen te werk gaat.
Wind je niet op, laat je woede varen,
erger je niet, dat brengt maar onheil.
Slechte mensen worden verdeld,
wie hopen op de HEER, zullen het land bezitten.
Nog even, en verdwenen is de zondaar,
je kijkt waar hij is, maar vindt hem niet.
Wie nederig zijn, zullen het land bezitten
en gelukkig leven in overvloed en vrede.

Lezingen:

Genesis 45: 3-11, 15

Hij zei tegen zijn broers: 'Ik ben het, Jozef! Leeft mijn vader nog?' Zijn broers waren niet in staat antwoord te geven, ze waren verlamd van schrik. 'Kom toch dichterbij,' zei Jozef tegen hen, en daarop gingen ze dicht naar hem toe. 'Ik ben Jozef,' zei hij, 'jullie broer, die jullie verkocht hebben en die naar Egypte is meegevoerd. Maar blijf kalm en maak jezelf geen verwijten dat jullie mij verkocht hebben en dat ik hier ben terechtgekomen, want God heeft mij voor jullie uit gestuurd om jullie leven te redden. Er heerst nu al twee jaar hongersnood in het land, en ook de komende vijf jaar zal er niet geploegd of geoogst worden. God heeft mij voor jullie uit gestuurd om jullie voortbestaan op aarde veilig te stellen; zo wilde Hij veel levens redden. Niet jullie hebben mij dus hierheen gestuurd, maar God; door Hem ben ik de belangrijkste raadsman van de farao geworden, de bestuurder van zijn hele hof en heerser over heel Egypte. Ga onmiddellijk terug naar mijn vader en zeg tegen hem dat zijn zoon Jozef hem het volgende laat weten: "God heeft mij heer over heel Egypte gemaakt. Kom zo snel mogelijk naar mij toe. U kunt in Gosen wonen, dicht bij mij, met uw kinderen, uw kleinkinderen, uw schapen en geiten en uw runderen en wat u verder maar bezit. Ik zal daar in uw onderhoud voorzien, want de hongersnood zal nog vijf jaar duren. Dan hoeft u geen gebrek te lijden, u niet en ook uw familieleden en uw dieren niet.'"

Jozef kuste al zijn broers, terwijl hij zijn tranen de vrije loop liet. Pas toen waren zijn broers in staat iets tegen hem te zeggen.

Lezing 2: Lucas 6: 27-35

Tegen jullie die naar Mij luisteren zeg Ik: heb je vijanden lief, wees goed voor wie jullie haten, zegen wie jullie vervloeken, bid voor wie jullie slecht behandelen. Als iemand je op de wang slaat, bied hem dan ook de andere wang aan, en weiger iemand die je je bovenkleed afneemt ook je onderkleed niet. Geef aan ieder die iets van je vraagt, en eis je bezit niet terug als iemand het je afneemt. Behandel anderen zoals je wilt dat ze jullie behandelen. Is het een verdienste als je liefhebt wie jullie liefhebben? Want ook de zondaars hebben degenen lief die hen liefhebben. En is het een verdienste als je weldaden bewijst aan wie weldaden bewijzen aan jullie? Ook de zondaars handelen zo. En is het een verdienste als je geld leent aan degenen van wie jullie iets terug verwachten? Ook zondaars lenen geld aan zondaars in de verwachting alles terug te krijgen. Nee, heb je vijanden lief, doe goed en leen geld aan anderen zonder iets terug te verwachten; dan zullen jullie rijkelijk worden beloond, en zullen jullie kinderen van de Allerhoogste zijn, want ook Hij is goed voor wie ondankbaar en kwaadwillig is.

Overweging

Lieve mensen, hier aanwezig in de viering van de Ekklesia Leiden, en u thuis. We maken het ons makkelijk, dachten we in Team Vieringen. We volgen in februari “gewoon het rooster”. Niets van zoeken naar een thema, we beginnen met luisteren, en zien waar we uitkomen. Maar juist dat zoeken naar de verbinding, naar de samenhang, blijkt een behoorlijke uitdaging. Want elke dienst ligt er een palet van teksten op tafel, en die teksten zijn juist in deze periode indringend, en heel verschillend. Marcel Barnard het boek *Koningen* en zoomde in op het “wonen van God”. Pieter Dronkers bracht de psalm, de Lucastekst drie zeer diverse teksten met elkaar samen onder het thema “wortelen”.

Zelf zou ik graag het Jozef-verhaal helemaal centraal hebben gesteld – het thema van de zelfopenbaring van Jozef, de emotionele verzoening met zijn broers, en het Jozef-verhaal erachter. Want het loopt dan wel goed af in dit verhaal. Maar er zit een enorm drama, pijn en verdriet achter. Misschien hoopte ik wel, dat dit verhaal ons hier in de Ekklesia kan bemoedigen om ongedachte verzoening te durven dromen, misschien wel te durven doen.

Twee boeken had ik ontdekt als leidraad: Het prachtige Rabbijnse commentaar op Genesis van Zvi Grumet, een Noord-Amerikaanse Rabbijn die tegenwoordig doceert aan de Bar-Ilan universiteit vlakbij Tel Aviv (*Genesis. From Creation to Covenant*, Maggid Publishers 2017). En het mooie boek van Marilynne Robinson, *Reading Genesis*, pas in maart 2024 verschenen en al sinds november in het Nederlands te krijgen.

Het was voor mij fascinerend hoe Grumet, simpelweg door zorgvuldig lezen en vergelijken - terugkerende motieven vindt, verbanden openlegt die je nog nooit gezien had, fijne taalkundige observaties doet die nieuw licht werpen op het bijbelboek als geheel.

Laat ik u één voorbeeld geven. Grumet beschrijft de ontwikkeling in de droomuitleg van Jozef, de uitleg van de dromen van de schenker en de bakker in de gevangenis, en die van de farao: Hij laat daarin zien hoe Jozefs dromen – en daarmee hijzelf – een ontwikkeling doormaken van op zichzelf gericht zijn (zijn eerste eigen dromen), naar een dienstbaar zijn aan anderen, en tenslotte – van zichzelf af denkend - naar een droomuitleg die een weg wijst in een komende maatschappelijke crisis. En tot een verzoening met zijn familie. Konden wij maar zo dromen, en tot een voorstel komen! En een prachtige observatie vind ik: “Jozef droomt als een farao, en Farao droomt als een Hebreër”! En in doorgaande lijn vlecht hij in hoe de toekomst van het verbond dan toch vorm krijgt met Jozef, die toch zo’n andere weg gegaan was, en weg die hem verwijderde van het volk, en van de belofte aan Abraham. En toch komt alles bij elkaar. Het boek Genesis als weg naar voren.

Maar zo mooi en goed als deze gedachten zijn, de actualiteit van de week drong zich op. Meer en meer kwam de Lucastekst in het midden te staan: “Heb uw vijanden lief”. Zelfs als het politiek rustig is, vormt deze tekst een behoorlijke uitdaging. In 2022 heb ik meegemaakt, hoe de publieke opinie in Duitsland een enorme ommezwaai maakte, en in het bijzonder Bündnis '90/De Groenen. Er ontstond

een sfeer, waarin iedereen die maar durfde te herinneren aan pacifistische opties meteen verdacht gemaakt werd. Debat was onmogelijk, iedere fatsoenlijke partij ging mee in een nieuwe vastbeslotenheid om Oekraïne militair te steunen.

Maar de schok van de laatste 10 dagen, na de speech van de vicepresident van de USA op de Veiligheidsconferentie in München, heeft ons in Europa nog veel dieper geschokt dan die brute overval van februari 2022. Plotseling ervaren wij in Europa, wat bijvoorbeeld Koerden en Palestijnen op hun eigen manier jarenlang hebben meegemaakt. Dat je plotseling niet meer meetelt. Dat er over je hoofd heen beslist wordt. Dat het respect voor jouw toekomst er niet is. De onthutsende vaststelling dat er geen waardengemeenschap is met degene die onze veiligheid garandeert, en het bondgenootschap de facto ontmanteld is: het is een schrikbarende nieuwe werkelijkheid.

Hoe kunnen we dit onder ogen zien – vandaag? Hoe lezen wij Lucas? Twee dingen zou ik voorzichtig naar voren willen brengen. Eén punt noemde Pieter Dronkers vorige week al. De aanhangers van Jezus die Lucas bij het schrijven van zijn evangelie op het oog had, in Rome, waren niet in de positie om militair iets te betekenen. Als kleine met het jodendom geassocieerde minderheid waren ze de zondebokken van Nero geweest, en werden ze als potentiële landverraders gezien. Hun weigering om keizers als goden te vereren hielp niet. Hun afbraak van staande sociale verhoudingen (slaaf en vrije, man en vrouw, Jood en Griek) maakte hen niet geliefd bij conservatieve machthebbers. “Jezus is Heer” is een stevig statement tegen elke absolute heerser, en kan nu weer gelden.

“Tegen jullie die naar mij luisteren” (vs. 27) spreekt Jezus. De kleine gemeente van Rome. Zij die hopen tegen alles in. Die trouw gebleven zijn. Die al zoveel geleden hebben.

Heb je vijanden lief, zegt Jezus. Mij helpt hier een nuttige onderscheiding, die ik leerde van een Amerikaanse dominee in Cairo: “to love” is not the same as “to like”. Liefhebben betekent niet “aardig of leuk vinden”. Of zelfs het maar met iemand eens te zijn. Liefhebben betekent: iedereen - ook je vijand - het goede toe te wensen. Leven, respect, een toekomst. Mensen liefhebben betekent: niet de weg van de haat te gaan. Niet meegesleurd worden in vijanddenken, hoeveel moeite het ook kost. En tenslotte het einde van het citaat: “want ook de Eeuwige is goed voor wie ondankbaar en kwaadwillig is”.

En hier beland ik – met Marilynne Robinson – bij de oneindige vergeving, die als thema bij deze viering staat. Robinson betoogt haar hele commentaar door, hoe God telkens weer niet doet, wat mensen zouden doen. De Eeuwige is van een ongekennd erbarmen, wat de mensen ook telkens weer fout doen. Hij straft Kain, die zijn broer dood, niet met de dood. En met mijn Afrikaanse collega’s ben ik het ermee eens, dat het verhaal van de zondvloed niet om de wraak gaat, maar om het opnieuw beginnen, ondanks alles. Abraham staat wreedheid toe (Hagar). Jacob is een bedrieger en een opportunist. Genesis, zegt Robinson, is één grote parabel. Er is een God, die het bestaan een weg voorwaarts geeft, ondanks alle doodlopende wegen, dwalingen en zelfs wreedheden van mensen. De zelf-openbaring van Jozef is voor haar het prachtige, emotionele, hoogtepunt van het Genesis, samengevat in het vers:

(vs. 5b) “God heeft mij voor jullie uit gestuurd om jullie leven te redden. (...)”

(vs. 8) Niet jullie hebben mij dus hierheen gestuurd, maar God;

En zo brengen rabbi Grumet en Robinson samen ons vandaag een lezing van het eerste bijbelboek, dat laat zien hoezeer het van binnenuit optimistisch is – terwijl tegelijk de diepe ernst van het leven, de pijn, de fouten, zelfs wreedheid, het overwint niet.

En zo positief eindigt ook de veldrede van Jezus tot zijn verblufte leerlingen: “dan zullen jullie rijkelijk worden beloond, en zullen jullie kinderen van de Allerhoogste zijn!”.

Amen.

Slottekst:

Martin Luther King jr.

Op haat antwoorden met haat vermenigvuldigt haat. Dat maakt een nacht die toch al geen sterren heeft nog duisterder. Duisternis kan duisternis niet uitdrijven, dat kan alleen licht. Haat kan haat niet verdrijven. Dat kan alleen liefde.

(“Returning hate for hate multiplies hate, adding deeper darkness to a night already devoid of stars. Darkness cannot drive out darkness; only light can do that. Hate cannot drive out hate; only love can do that.”)

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl